

Tallózó

Az Új Ipari Korszak – Amerikának ismét gyártási szuperhatalommá kellene válnia

DOI: 10.14267/VILPOL2023.04.13

Ro Khanan: The New Industrial Age – America Should Once Again Become a Manufacturing Superpower, összefoglaló a Foreign Affairs 2023, 102(1): 141-154 cikke alapján

Sokan az amerikai álom szertefoszlását látják abban, hogy az Amerikai Egyesült Államok az elmúlt évtizedekben egyre inkább kiszolgáltatottabb lett az áruimportnak. Az ország 1998 óta növekvő kereskedelmi hiánya következtében közel 5 millió jól fizető gyártóipari munkahely szűnt meg és 70 000 gyár került bezárásra. Ez a kisvárosok elnéptelenedéséhez, a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez, valamint a gyártási tevékenységek part menti városokba történő koncentrálódásához vezetett. Ezen folyamat nemcsak az amerikai gazdaságnak, hanem a demokráciának is ártott.

Az amerikai dezindusztrializációs jelenség egyik oka az volt, hogy a Kongresszus 2000-ben, még azelőtt, hogy Kína csatlakozott volna a Kereskedelmi Világszervezethez (WTO), „állandó normál kereskedelmi kapcsolat” (PNTR) státuszt biztosított Kínának. Peking új kereskedelmi státusza és az alacsony bérek, valamint alulértékelt valutája ösztönözte az amerikai vállalatokat, hogy áthelyezzék gyártó létesítményeiket Kínába. Az 1985-2000 között tartó periódusban az Egyesült Államok kereskedelmi hiánya Kínával szemben 6 milliárd dollárról 83 milliárd dollárra nőtt, majd Kína 2001 évi WTO-hoz csatlakozására révén a növekedés felgyorsult és közel 309 milliárd dollárra emelkedett 2022-re. Azzal, hogy az Egyesült Államok kereskedelmi deficitet tart fenn Pekinggel szemben, Washington Kínában teremt munkahelyeket, ahelyett, hogy az Egyesült Államokban hozná létre őket. A kínai vállalatok munkaerő kiaknázása és állami támogatásokhoz jutása révén az amerikai gyártóipar nehézségekkel szembesült. Válaszul a Biden-adminisztráció ösztönző lépéseket tett az amerikai gyártóipar fellendítése érdekében.

Az Egyesült Államok nehézségekkel küzdő térségeinek megerősítésének érdekében egyaránt szükség van lokális stratégiákra, valamint a magán- és közszféra közötti partnerségi kapcsolatokra. Az Egyesült Államoknak újra kell építenie ipari bázisát, növelnie kell hazai termelését, valamint exportmennyiségét, azonban fontos, hogy eközben az ország megőrizze kulcsfontosságú kereskedelmi kapcsolatait, az innovációs képességét és a nyitottságát. A szerző fontosnak tartja, hogy az Egyesült Államok Kínával való kapcsolatát a gazdasági érdekek előtérbe helyezése jellemezze, a globális és nemzeti biztonság szem előtt tartásával egyetemben.

Számos közgazdász és üzletember nem tartja drasztikusan hátrányosnak a gyártás háttérbe szorulását az Egyesült Államokban. Azzal érvelnek, hogy ennek következtében az ország gazdasága egyre inkább az innovatív és tudásintenzív szolgáltató szektorra tud összpontosítani. Azonban az innováció szorosan összekapcsolódik a termeléssel. A gyártóipari vállalatok magukénak tudhatják

az Egyesült Államok belső kutatás-fejlesztési kiadásainak több mint 50%-át. Ahogy Andrew Grove, az Intel vezérigazgatója több mint egy évtizeddel ezelőtt megjegyezte, az innováció kulcsfontosságú része az a „skálázás” (scaling), amely akkor történik, amikor az új technológiák a prototípus fázisból a tömegtermelésbe kerülnek. Ez a skálázás egyre kevésbé történik az Egyesült Államokban, mert sok gyártási elem külföldre lett kihelyezve.

Az Egyesült Államokkal szemben példának okáért Németország képes volt ellensúlyozni a kínai ipar növekedésének hatását az exportorientált gyártás bővítésével. Míg 2000 és 2010 között az amerikai gyártóipari munkahelyek 33%-a szűnt meg, addig ugyanezen periódusban a német gyártóipari munkahelyek csupán 11%-os veszteséget szenvedtek el. Németország jelentős beruházásokat hajtott végre a munkaerőképzésben a magas technológiájú jövőre való felkészülés érdekében, míg az Egyesült Államok nem tett ebben komoly erőfeszítéseket. Az Egyesült Államokban a munkavállalóknak alacsony bérezésű szolgáltató szektorban kellett elhelyezkedniük, ami súlyos csapást mért az ország középosztályára.

A Kínával szembeni magas mértékű kereskedelmi deficit az Egyesült Államok politikai vitáinak központi témájává vált. Az Egyesült Államok egykori elnöke, Donald Trump kereskedelmi háborúja során ezen deficit 2018 és 2020 között közel 100 milliárd dollárral csökkent. Bár a vámtarifák ellensúlyozni kezdték az amerikai gyártóipar hanyatlását, nem volt átfogó terv arra, hogy az Egyesült Államok termelése fellendüljön. A vállalati adókulcsok kerültek csökkentésre ahelyett, hogy a következő generációs gyártásba történt volna beruházás. A nagy vállalatok a nyereséget spekulációra fordították a másodlagos pénzügyi és harmadlagos derivatív piacokon. A hiány újra megnőtt 2021-ben a COVID-19 járvány idején, ugyanis ekkor az amerikaiak több időt töltöttek otthon és így a Kínában gyártott háztartási és elektronikai cikkek megvásárolt mennyisége növekedett. A 2021-es évben az Egyesült Államok 135 milliárd dollár értékű kínai gyártású elektronikai berendezést importált (pl. félvezetők, mobiltelefonok), emellett 116 milliárd dollár értékben importált kínai gépeket és 40 milliárd dollár értékben játékokat, valamint sportfelszereléseket. Kína az autóalkatrész-gyártásban is előtört, ugyanis a világ autóiipari ellátási láncának 30 százalékát Kína állítja elő. Ezen dinamika az Egyesült Államokban bezárt gyárakban, elnéptelenedett városokban és küzdő közösségek formájában képződik le.

Minden amerikai iparág szembesül az amerikai dollár erejével, mint akadályozó tényezővel, amikor termékeket próbál exportálni. A dollár vonzóbb és stabilabb, mint az euró, a rúpia, a jen vagy a renminbi. Ennek következtében az amerikai termékek és szolgáltatások túl drágák ahhoz, hogy agresszíven versenyezzenek a globális piacokon. Mindeközben Kína, a világ legnagyobb exportőre továbbra is mesterségesen alacsonyan tartja valutájának értékét, ezáltal javítva saját exportpozícióját. Az Egyesült Államoknak sürgősen lépéseket kell tennie ezen piaci torzításoknak az ellensúlyozása érdekében. A szerző szerint Washington nem teheti meg, hogy ne támogassa az export felélesztését, ugyanis az Egyesült Államoknak növelnie kell saját exportját éppúgy, ahogyan azt a versenytársai teszik.

A kereskedelmi deficitnek konfliktusokat is kiválthatnak országok között, mint azt Kína és az Egyesült Államok példáján is láthatjuk. Kína a szerző szerint nem fog könnyen alkalmazkodni az

Egyesült Államok gazdasági céljaihoz, Xi Jinping kínai elnök várhatóan óvatos lesz a kereskedelmi egyensúly helyreállításában, mert el akarja kerülni, hogy a kínai gyártulajdonosok üzleti veszteségeket szenvedjenek. A Kínai Kommunista Párt vezetői számára érdek a gyártási kapacitás és a nagy üzemek megőrzése, ugyanis ezek a virágzó gazdaság látható szimbólumai. Hosszú távon azonban, ahogy Xi felismerte, a túltermelés nem egészséges a középosztály kialakulása és fenntartása szempontjából. Kínában egy olyan konfliktus zajlik, amelyben a párt bürokratáinak és a gyáripari vezetőknek a rövid távú érdekei ütköznek a Kína hosszú távú növekedéséhez szükséges középosztály fenntartásának érdekével. Kínának fokozatosan meg kell szabadulnia az exportfüggőségtől, és olyan fogyasztóközpontú gazdaságot kell kifejlesztenie, amelynek hajtómotorja a kínai középosztály növekvő vásárlóereje lesz.

Ahhoz, hogy az Egyesült Államok javítsa exportpozícióját, több dolgot kell nemzetgazdasági kereteken belül előállítania. Ennek megalapozásához szükség van az exporthoz kapcsolódó bürokratikus és adminisztrációs infrastruktúra újragondolására, ugyanis a széleskörű újra iparosítási program végrehajtása egy jól funkcionáló, érintett munkáját összehangoló koordináló testületet igényel. Emellett arról is gondoskodni kell, hogy a vállalatok hozzáférjenek a gyártói kapacitás bővítéséhez szükséges technikai támogatáshoz és tőkéhez, valamint pénzügyi intervenciókat kell végrehajtani, különösképpen az ipari visszafejlődésben érintett területeken. Adókedvezmény esetén is vonzóbb lenne a vállalatok számára visszahelyezni gyártási folyamataikat az Egyesült Államokba.

Vannak olyan iparágak, ahol az exportpozíció javítása az innováción keresztül is meg tudna valósulni. Példának okáért a következő generációs könnyű és nagy szilárdságú acél terén lehetne újítani, ezáltal lehetővé tenni, hogy az elektromos autók nagyobb távolságot tegyenek meg egyetlen töltéssel. Számos új amerikai létesítmény már az innováció irányba halad (pl. Nucor acélemez gyártóüzem). Az acélipar mellett (1970-ben az amerikai acél a globális termelés 20 százalékát tette ki; ma ez az arány mindössze 4 százalékra csökkent) az alumínium is egy olyan iparág, ahol az Egyesült Államok jelentős területet veszített Kínával szemben. 1980-ban az Egyesült Államok volt a világ legnagyobb alumínium termelője, de 2021-ben a kilencedik helyre esett vissza a globális alumíniumtermelésben. 2001-ben az Egyesült Államokban több mint 90 000 alumíniumipari dolgozó volt, 2022-ban pedig mintegy 56 000. Az olcsó és költséghatékony alumíniumolvasztás alacsony költségű energiaforrásokon alapul, ezért Kína szenes erőműveket használ az alumíniumtermeléshez, azonban az Egyesült Államok tisztább zöld energiát tudna felhasználni az alumínium előállításához, ezáltal az innovációra alapozva vezető szerepet vállalhatna a jövő alumíniumiparában.

A Biden-kormányzat alatt tapasztalhatóvá vált az ipari fellendülés, több száz milliárd dollárnyi tőke került befektetésre a jövő kulcsfontosságú technológiáiba (pl. CHIPS and Science Act). Az Egyesült Államok 2022-ben körülbelül 350 000 gyártóipari munkalehetőség megteremtésén munkálkodott külföldi kapacitások visszahozása révén. A gyártás fellendítése az Egyesült Államokba lehetségesnek tűnik.

Egyesek szerint az állami támogatások a vállalati produktivitás és versenyképesség csökkenését okozhatják, mivel a vállalatok elkezdnek majd az állami finanszírozási forrásokra támaszkodni. Azonban számos olyan példát találhatunk, melyek ezt a gondolatmenetet cáfolják. Példának okáért a Chrysler és a General Motors is jelentős szövetségi támogatásban részesült a második világháború és az amerikai-szovjet űrverseny idején, ezen vállalatok mégis megőrizték produktivitásukat és versenyképességüket. A tapasztalatok alapján a szövetségi támogatásban részesülő amerikai vállalatok a magántőke bevonásában is gyakran sikeresebbek, mint a támogatásban nem részesülő szervezetek.

A magánforrások képezhetik majd az Egyesült Államok újra iparosodásának alapját. A szerző azon vállalatok állami támogatását tartja relevánsnak, melyek nyílt és versenyalapú pályázatok alapján nyernek támogatási jogosultságot, ezáltal bizonyították, hogy a piacképességük teljesíti az elvárt kritériumokat. Ezzel lehetne elkerülni a Solyndra esetéhez hasonló kudarccokat. A Solyndra olyan sikertelen napelemes kezdeményezés volt, amely az Obama-kormányzat támogatását annak idején elnyerte. Bár a Solyndra esete a republikánusok kedvelt támadási pontja maradt, az Obama-kormány azonban sikeresen támogattott más vállalatokat, például az elektromos járműgyártó Tesla-t és az űrhajógyártó Space X -et is.

Az Egyesült Államoknak a hagyományos iparágak újraélesztése mellett arra is fókuszálnia kell, hogy a jövő kulcsiparágaihoz szükséges anyagokat és komponenseket megszerezze. Kína jelenleg a világ lítium alapú akkumulátor gyártási kapacitásának 76 százalékával és az elektromos járművek, szélturbinák és napenergia előállításához szükséges ritkaföldfémek 60 százalékával rendelkezik. Az Egyesült Államok a világ lítium alapú akkumulátor termelésének nyolc százalékát, a ritkaföldfémek 15,5 százalékát adja.

Annak idején a Roosevelt-kormány felismerte, hogy kockázatos a kulcsfontosságú termékek terén kiszolgáltatottá válni a versenytársak felé, ezért még a második világháború előtt jelentős beruházások kerültek eszközésre az amerikai termelőkapacitás bővítése érdekében. Részben ennek az eljárásnak köszönhető az Egyesült Államok versenyképes ipari teljesítménye a háború utáni évtizedeket követően. Az Egyesült Államoknak napjainkban szüksége van egy tudatos tervre annak érdekében, hogy beszerezze a szükséges lítiumot, kobaltot és grafitot a zöldenergia jövőjének nemzetgazdaságon belüli megteremtéséhez. Az amerikai kormány akár a Nemzeti Védelmi Készletet (National Defense Stockpile) is felhasználhatja, amely ritkaföldfém ásványokat tárol arra az esetre, ha az amerikai ellátási láncokban szakadás következne be. Az elmúlt hetven év során ennek a készletnek az értéke az 1952-es 42 milliárd dollárról (inflációval kiigazítva) 888 millió dollárra csökkent 2021-ben. A szerző szerint a Kongresszusnak javasolt lenne megdupláznia a készlet értékét és hazai ritkaföldfémeket felvásárolnia.

Az amerikai tisztviselőknek a legfontosabb feladata az, hogy meghatározzák, melyik védelmi rendszer támaszkodik kínai gyártmányokra, ugyanis az Egyesült Államok számos olyan anyag terén támaszkodik Kínára, melyeket védelmi entitásokban, például éjjellátó készülékekben és nukleáris fegyverekben használnak (pl. antimon). Hasznos lehet a védelmi felszerelések országeredeti összetételének azonosítása, és az esetleges problémák és zavarok esetén igénybe vehető

alternatív források felkutatása. A külföldi előállításra kerülő termékek közül fontos szerepet tölt be a modern életben az okostelefon. Az okostelefon ellátási lánc jól mutatja azon kényszereket, amelyek az Egyesült Államokat arra ösztönzik, hogy kevésbé függjenek Kínától, ahol a legtöbb okostelefon csomagolása és összeszerelése történik. Az Apple iPhone értékláncának 25 százaléka Kínán keresztül fut és az Egyesült Államok által importált mobiltelefonok több mint 80 százalékának van Kínában összeszerelt alkatrésze.

Washingtonnak ténylegesen ösztönöznie kell a vállalatokat, hogy az értékes alkatrészek (pl. képernyők, félvezető chippek, akkumulátorok, szenzorok) gyártását az Egyesült Államokba vagy szövetséges országokba helyezték át. A szövetséges országokat (pl. Japán, Ausztrália, India) is érdemes az Egyesült Államoknak arra ösztönöznie, hogy növeljék az okostelefonokhoz szükséges elektronikus alkatrészek gyártását. Az Egyesült Államok által végrehajtott intézkedések megfelelő kombinációja esetén lehetőség nyílik arra, hogy az Egyesült Államok által importált kínai összeszerelésű okostelefonok aránya öt éven belül a jelenlegi importált mennyiség felére csökkenjen.

Az Egyesült Államok újraiparosítása nem kell, hogy más országok rovására történjen. Az Egyesült Államoknak és a további G7 országoknak olyan alternatívát kell kínálniuk a kínai Egy Övezet Egy Út Kezdeményezésével (Belt and Road Initiative) szemben, amely a Kínán kívüli infrastruktúrát képes finanszírozni. Ehhez Washingtonnak meg kell határoznia, hogy a fejlődő országoknak mire van szükségük és mit szeretnének, tiszteletben kell tartania azok önrendelkezési jogát, és olyan fejlesztési jövőképet kell kidolgoznia, amely a lehető legjobban szolgálja az ott élő embereket, és nem hoz létre nagymértékben eladósodott országokat, ahogy azt a kínai politika tette. Washingtonnak meg kell osztania a technológiai tudásbázisát is a szövetséges, alacsony jövedelmű országokkal, hogy azok is képessé váljanak saját, modern iparágaik fejlesztésére. Nem minden ellátási láncrésznek van lehetősége visszatérnie az Egyesült Államokba, ezért az amerikaiaknak segíteniük kell partnereiket a szükséges anyagokhoz való hozzáférésben, valamint a gyártási képességeik kifejlesztésében annak érdekében, hogy az Egyesült Államok tőlük továbbra is importálni tudja az általuk előállított szükséges termékeket.

Az amerikai ipar helyreállításának következményei nagymértékűek lennének. A koordinálatlan és korlátlan globalizáció nem segítette elő a demokráciák virágzását – sőt, hanyatlásukhoz vezetett. Az utóbbi 20 évben, ahogy a globalizáció fokozódott, a világ demokráciái, beleértve az Egyesült Államokat is, visszaesést tapasztaltak. Európában és az Egyesült Államokban a polarizáció és a szélsőjobboldali nacionalizmus erősödött, sok politikus pedig az ipari munkahelyek elvesztése kapcsán migránsokkal szembeni félelmet keltett.

A magas jövedelmű országok világszerte a multinacionális vállalatok nyereségérdekeit részesítették előnyben az állampolgárok és civil közösségek érdekeivel szemben. 1996-ban, amikor a piaci liberalizáció erői nagyjából akadálytalanul áradtak keresztül szerte a világon, Richard Falk jogtudós megfogalmazta a globalizáció korlátait, óva intve attól, hogy „a kozmopolitizmust a nacionalista patriotizmus alternatívájaként fogadjuk el anélkül, hogy foglalkoznánk a piac vezérelt globalizáció kihívásaival”. Húsz évvel később Kína már hosszú ideje nem tartotta be a WTO-nak tett

ígéreteit, és Trump, aki a NAFTA-t „a történelem legrosszabb kereskedelmi megállapodásának” nevezte, elnökké vált.

Az Egyesült Királyságban az ipari munkavállalók aránya az 1957-es 50 százalékos értékről mindössze 15 százalékára csökkent 2016-ban. Franciaország hazai ipari termelési kapacitása 20 százalékkal alacsonyabb, mint húsz évvel ezelőtt volt. Mindkét országban megerősödött a jobboldal, az idegengyűlölet és a munkásosztály kiábrándulása. Az Egyesült Államokban is voltak már idegengyűlölő megnyilvánulások, de az ország sokszínűsége továbbra is példamutató a világ számára, ellentétben Kínával, amely igyekszik elnyomni saját politikai, kulturális, etnikai és vallási sokszínűségét. De ahogy Falk ragaszkodott hozzá, nincs értelme úgy dicsőíteni a sokszínűséget, hogy közben hagyjuk, hogy a közösségeket a globális tőke ereje elpusztítsa.

Az amerikai vezetőknek újjá kell éleszteniük a közösségeket az egész országban a hazai termelés fellendítésével és a kereskedelem egyensúlyának helyreállításával. A megosztott jólét lehetővé teszi az amerikai állampolgárok számára, hogy hozzájáruljanak a hagyományok eklektikus keverékére épülő, átfogó nemzeti kultúrához. Azonban ennek a hazafiságnak nem kell átcsapnia szélsőséges nacionalizmusba. Míg a hazafiság a közösséghez és a lokációhoz való büszkeséget tükrözi, addig a nacionalizmus a büszkeséget sovinizmussá változtatja, és arra törekszik, hogy a közösséget elszigeteltté és kirekesztővé tegye.

Összegezve, még ha az Egyesült Államoknak sikerül is újra egyensúlyba hoznia a kereskedelmét, Kína továbbra is a riválisa marad és Washingtonnak ezek után is ugyanúgy szüksége lesz átfogó nemzetbiztonsági stratégiára. Az Egyesült Államoknak nem szabad a hidegháborús mccartizmus felé tendálnia a kínaiak vagy bármely más nép vagy ország ellen. Az Egyesült Államoknak együtt kell működni Kínával, hogy megakadályozzák, hogy a versengés háborúvá fajuljon és a két országnak kooperálnia kell az olyan közös érdekű kihívások terén, mint például az éghajlatváltozás, a globális élelmezésbiztonság és a fegyverzetellenőrzés. Az új gazdasági patriotizmus olyan globalizációt követel, amely a hétköznapi amerikaiak érdekeire épül, és nem követi azt a korlátlan változatot, amely az elmúlt négy évtizedben szétzilálta az Egyesült Államok gazdasági és társadalmi szerkezetét. A kereskedelem egyensúlyának helyreállítása az amerikai ipar fellendítésén keresztül segít csökkenteni a Kínával szembeni feszültséget, megvalósítani a prosperáló demokrácia ígéretét, és képes biztosítani, hogy a globalizáció az amerikai társadalom széles körére nézve kedvező és előnyös legyen.

Füredi Anita